

ВЪЗВЕСТИЯВАНЕТО НА ЕВАНГЕЛИЕТО

110. След като се спрях на някои от предизвикателствата на днешния ден, бих искал да се обърна към задачата, с която сме натоварени във всяка епоха и на всяко място, защото „истинската евангелизация е невъзможна без изричното възвестяване на Исус като Господ” и без „първенството на възвестяването на Исус Христос в делото на евангелизацията”⁷⁷. В отговор на тревогите на азиатските епископи Йоан Павел II им казва, че за да може Църквата „да изпълни своята провиденциална мисия, ваш абсолютен приоритет трябва да бъде евангелизацията чрез радостна, търпелива и активна проповед на спасителната смърт и възкресение на Исус Христос”⁷⁸. Тези думи се отнасят и за всички нас.

I. ЕВАНГЕЛИЕТО СЕ ВЪЗВЕСТИЯВА ОТ ЦЕЛИЯ БОЖИ НАРОД

111. Евангелизацията е задължение на Църквата. Църквата, като носител на евангелизацията, е нещо много повече от органична и йерархична институция; тя е на първо място и преди всичко народ, който напредва в своя поклоннически път към Бог. Тя е мистерия, вкоренена в Троицата, но тя съществува и видимо в историята като народ от поклонници и евангелизатори, а това надхвърля всеки възможен

⁷⁷ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Asia* (6 ноември 1999), 19: AAS 92 (2000), 478.

⁷⁸ Пак там: AAS 92 (2000), 451.

институционален израз, колкото и необходим да е той. Бих искал накратко да се спра на това разбиране за Църквата, което се основава на свободната и щедра инициатива на Бог.

Народ за всички

112. Спасението, което ни носи Бог, е дело на Неговата милост. Никое човешко усилие, колкото и добро да е то, не може да бъде достойно за толкова велик дар. Бог, чрез Неговата светла благодат, ни привлича към себе си и ни единява с Него.⁷⁹ Той вдъхва Своя Дух в нашите сърца, за да ни направи Свои чеда, като ни преобразява и насърчава да отговорим на Неговата любов чрез нашия живот. Църквата е изпратена от Исус Христос като тайнство на спасението, отредено от Бог.⁸⁰ Чрез своето благовестие тя сътрудничи като инструмент на Божествена благодат, която действа постоянно и неразгадаемо. Бенедикт XVI описа това по прекрасен начин в началото на дискусиите в Синода: „Важно е винаги да знаем, че първата дума, същинската инициатива и действие изхождат от Бог и само когато се оставим в ръцете на тази Божествена инициатива, когато измолваме тази Божествена инициатива, можем да се превърнем - с Него и в Него – в истински вестители на благата вест.“⁸¹ Този принцип за първенството на благодат-

⁷⁹ Срв. *Параграф 6*.

⁸⁰ Срв. Втори Ватикански Вселенски събор, Догматична конституция за Църквата *Lumen Gentium*, 1.

⁸¹ Размисъл по време на Първата Генерална ансамбля на XIII редовна среща на Синода на Епископите (8 октомври 2012): AAS 104 (2012), 897.

та трябва да бъде светлината, която озарява нашето мислене за евангелизацията.

113. Спасението, изпратено от Бог и с радост възвештено от Църквата, е за всеки.⁸² Бог е открил начина, по който да едни в Себе си всяко човешко същество от всяка епоха. Той е избрал да ги призове заедно като народ, а не поотделно като отделни личности.⁸³ Никой не може да се спаси самичък, индивидуално, чрез неговите или нейните усилия. Бог ни привлича като взема под внимание сложното взаимодействие между хората, включени в живота на общността. Този народ, който Бог е избрал и е призовал, е Църквата. Исус не заръчва на апостолите да бъдат една затворена, една елитна група. Казва им: „И тъй, идете, научете всички народи” (Мат. 28:19). А свети Павел допълва, че в народа Божи, в Църквата, „няма вече иудеин, ни елин ... защото всички вие едно сте в Христа Исуса” (Гал. 3:28). На тези, които се намират далеч от Бог и от Църквата, на всички тези, които са изпълнени със страх или безразличие, бих искал да кажа: Господ ви зове, изпълнен с любов и уважение, вие също да станете част от Неговия народ!

114. Да бъдеш Църква, означава да бъдеш народ Божи, съгласно великия план на Неговата бащина любов. Това означава, че ние трябва да бъдем Божи-

⁸² Сrv. *Параграф* 4; Втори Ватикански Вселенски събор, Пастирска конституция за Църквата в съвременния свят *Gaudium et Spes*, 22.

⁸³ Сrv. Втори Ватикански Вселенски събор, Догматична конституция за Църквата *Lumen Gentium*, 9.

ят квас на човечеството. Това означава да възвестяваме и носим Божието спасение в света, който често е заблуден и трябва да бъде насърчаван, обнадеждаван и подкрепян по този път. Църквата трябва да бъде място на свободно дареното милосърдие, където всеки се чувства приветстван, обичан, опростен и насърчен да изживее живота на Евангелието.

Народ с много лица

115. Божият народ е въплътен в народите по земята, всеки един от които има своя собствена култура. Концепцията за културата може да бъде полезна за разбирането на различните изрази на християнския живот, които присъстват в Божия народ. Тя има отношение към живота на дадено общество, към конкретните начини, чрез които неговите членове общуват един с друг и с другите Божии творения. Разбирана по този начин, културата е израз на пълнотата на живота на Божия народ.⁸⁴ Всеки народ в хода на своята история е в правото си да развие своя собствена култура⁸⁵. Това се дължи на факта, че човешката личност, „поради самата своя природа безусловно се нуждае от социалния живот“⁸⁶ и може да съществува само във връзка с обществото, където открива конкретните начини за свързване с реалността. Човешката личност винаги е потопена в култура-

⁸⁴ Срв. Трета Генерална конференция на латиноамериканските и епископите от Карибския регион, *Документът от Пуебла*, 23 март 1979, Nos. 386-387.

⁸⁵ Срв. Втори Ватикански Вселенски събор, Пастирска конституция за Църквата в съвременния свят *Gaudium et Spes*, 36.

⁸⁶ Пак там, 25.

та: „природата и културата са по-тясно свързани от когато и да било”⁸⁷. Благодатта предполага култура, а Божият дар се възплъщава в културата на тези, които го приемат.

116. През първите две хилядолетия на християнството безброй народи са получили благодатта на вярата, която е разцъфтяла в техния всекидневен живот и е била предадена на езика на тяхната култура. Винаги, когато една общност приеме посланието за спасението, Светият Дух обогатява тази култура с преобразяващата сила на Евангелието. Историята на Църквата показва, че християнството няма само един културен израз, а по-скоро, че „като остава напълно вярно на себе си, непреклонно отдадено на възвестяването на Евангелието и на Преданието на Църквата, то се изявява в различните култури и народи, сред които е било прието и вкоренено”⁸⁸. В многообразието на народите, приели Божия дар, всеки един според собствената му култура, Църквата придобива своята истинска католичност и показва „красотата на своите различни лица”⁸⁹. В християнската традиция на евангелизиране на народите Светият дух украсява Църквата, като дарява нови аспекти на Откровението и ѝ дарява нови лица. Чрез навлизането си в културата (инкултурацията), Църквата „включва народите, заедно с техните култури, в

⁸⁷ Пак там, 53.

⁸⁸ Йоан Павел II, Апостолическо послание *Novo Millennio Ineunte* (6 януари 2001), 40: AAS 93 (2001), 295.

⁸⁹ Пак там.

своята общност”⁹⁰, тъй като „всяка култура съдържа положителни ценности и форми, които могат да обогатят начина на проповед, разбиране и изживяване на Евангелието”⁹¹. По този начин Църквата включва в себе си ценностите на различните култури и се превръща в *sponsa ornate monilibus suis*, в „невеста, накичена с камъни” (срв. Ис. 61:10)⁹².

117. Когато е разбирано правилно, културното разнообразие не може да бъде заплаха за единството на Църквата. Светият Дух, изпратен от Отца и Сина, преобразява нашите сърца и им дава възможност да встъпят в лично общение с Благословената Троица, където всяко нещо намира своето единство. Той е творец на общението и хармонията на Божия народ. Самият Дух е тази хармония, както Той е и „връзката” на любовта между Отца и Сина.⁹³ Той е този, Който носи огромно разнообразие от дарове, като същевременно създава единство, което никога не е наложено отвън, а е многолико единство, което приканва към хармония. Евангелизацията с радост приема тези разнообразни съкровища, които Светият Дух излива върху Църквата. Няма да бъдем справедливи към възплъщението, ако приемем хрис-

⁹⁰ Йоан Павел II, Енциклика *Redemptoris Missio* (7 декември 1990), 52: AAS 83 (1991), 300; срв. Апостолическо напътствие *Catechesi Tradendae* (16 октомври 1979) 53: AAS 71 (1979), 1321.

⁹¹ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Oceania* (22 ноември 2001), 16: AAS 94 (2002), 383.

⁹² Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Africa* (14 септември 1995), 61: AAS 88 (1996), 39.

⁹³ Св. Тома от Аквино, *S. Th.* I, q. 39, art. 8 cons. 2: „Връзката” обозначава единството на две неща. Затова въпросното название се приспособява за Светия Дух, доколкото той е от двамата”; Срв. I, q. 37, art. 1, ad 3.

тиянството за монокултурно и монотонно. Вярно е, че някои култури са тясно свързани с проповедта на Евангелието и с развитието на християнската мисъл, но откровеното послание не се идентифицира с нито една от тях, защото неговото съдържание е надкултурно. Следователно евангелизацията на нови култури, или на култури, които все още не са приели посланието на християнството, не предполага заедно с Евангелието да бъде носена или налагана конкретна културна форма, колкото и красива и древна да е тя. Посланието, което възвестяваме, винаги е облечено в някаква културна одежда, но в Църквата понякога се случва да започнем ненужно да се прехласваме по собствената ни култура, което ни води по-скоро до фанатизъм, отколкото до същинска евангелизаторска ревност.

118. Епископите на Океания се обърнаха с молба към Църквата „да изгради такова разбиране и представяне на Христовата истина, което се основава на традициите и културите на региона” и призоваха „всички мисионери да работят в хармония с местните християни, за да успеят да изразят вярата и живота на Църквата във форми, които са подходящи за всяка култура”⁹⁴. Не можем да искаме в израза на своята християнска вяра народите от различните континенти да подражават на начина на изразяване, развит от европейските нации в определен момент от тяхната история, защото вярата не може да бъде ограничена в границите и разбирането на която и да

⁹⁴ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Oceania* (22 November 2001), 17: AAS 94 (2002), 385.

било конкретна култура.⁹⁵ Безспорен факт е, че тайнството на Христовото изкупление не може да бъде ограничено в една култура.

Всички ние сме мисионерски ученици

119. Във всички кръстени, от първия до последния, действа освещаващата сила на Духа, която ни подбужда към евангелизация. Народът Божи е свят благодарение на това помазание, което го прави непогрешим *in credendo*. Това означава, че той не греши във вярата, дори и да не може да намери словата, с които да обясни тази вяра. Духът ни води в истината и към спасението.⁹⁶ Като част от Своята тайна на любовта към човечеството, Бог обдарява целокупността на вярващите с инстинкта на вярата – *sensus fidei* – който им помага да разграничават това, което действително идва от Бога. Присъствието на Духа дарява християните с определена съ-природност с Божествените реалности и с мъдрост, която им позволява интуитивно да разбират тези реалности дори и когато не притежават нужните средства, за да им дадат точен израз.

120. Посредством своето кръщение всички членове на Божия народ се превръщат в мисионерски ученици (срв. Мат. 28:19). Всички кръстени, независимо от тяхната позиция в Църквата или от познанието

⁹⁵ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Asia* (6 ноември 1999), 20: AAS 92 (2000), 478-482.

⁹⁶ Срв. Втори Ватикански Вселенски събор, Догматична конституция за Църквата *Lumen Gentium*, 12.

им на вярата, са носители на евангелизацията, затова и всеки план за евангелизация, който предвижда нейни носители да бъдат само професионалисти, а останалите вярващи да бъдат смятани за пасивни получатели, би бил неадекватен. Новата евангелизация призовава за лично включване от страна на всеки кръстен. Всеки християнин е призован, тук и сега, да бъде активен участник в евангелизацията; и действително, всеки, изпитал спасителната Божия любов няма нужда от дълго време или обучение, за да излезе и да възвести тази любов. Всеки християнин е мисионер, доколкото той или тя са срещнали Божията любов в Исус Христос: затова и вече не казваме, че сме „ученици” и „мисионери”, а че сме „мисионерски ученици”. Ако не сме убедени в това, нека се вгледаме в първите ученици, които, веднага след срещата с Исус, тръгват, за да възвестят радостно: „намерихме Месия” (Иоан. 1:41). Самарянката се превръща в мисионер веднага след като говори с Исус, за да повярват много самаряни в Него „по думите на жената” (Иоан. 4:39). Така и свети Павел, след неговата среща с Исус Христос, „веднага начена да проповядва” (Деян. 9:20, срв. 22:6-21). Какво чакаме тогава?

121. Разбира се, всички ние сме призвани да се развиваме в нашата дейност като евангелизатори. Искаме да имаме по-добра подготовка, по-дълбока любов и по-ясно свидетелство за Евангелието. Следователно и ние трябва постоянно да сме открити към това да бъдем евангелизирани. Но това не означава, че трябва да отлагаме евангелизаторската си мисия, а по-скоро, че всеки един от нас трябва да открие начина,

по който да възвести Исус, където и да се намира. Всички сме призвани да предадем на другите своето свидетелство за спасителната Божия любов, Който ни предлага Своята близост, сила и слово, въпреки нашите несъвършенства, и така придава смисъл на нашия живот. В сърцето си ти знаеш, че да живееш без Него, не е същото; копнееш да предадеш на другите това, което вече си познал, което ти помага да живееш и ти носи надежда. Недостигът на съвършенство у нас не може да бъде извинение; тъкмо обратното – мисията постоянно ни насърчава да не оставаме затънали в калта на посредствеността, а да продължаваме да израстваме. Свидетелството на вярата, което всеки християнин е призван да предаде, ни кара заедно със свети Павел да кажем: „Казвам ти не защото вече достигнах, или че се усъвършенствувах, но се стремя, дано постигна това, за което бях застигнат от Христа Исуса” (Фил. 3:12,13).

Евангелизаторската сила на народната набожност

122. Виждаме, че различните народи, в чиито култури Евангелието е било прието, се превръщат в активни колективни субекти или носители на евангелизацията. Това е така, защото всеки народ е автор на собствената си култура и творец на собствената си история. Културата е динамична реалност, която хората постоянно възраждат; всяко едно поколение предава своя подход към различните екзистенциални ситуации на следващото поколение, което от своя страна ги преформулира, изправено пред нови пре-

дизвикателства. Всеки човек е „едновременно син и баща на културата, в която се намира“⁹⁷. След като веднъж Евангелието е навлязло в културата на един народ, в процеса на предаване на тази култура, народът предава също така и вярата под нови форми; затова е важно евангелизацията да бъде разбрана като вписване в културата. Всяка част от Божия народ чрез приемането на Божия дар в своя собствен живот и в съгласие със своя характер свидетелства за вярата, която е приел и е обогатил с нови и красноречиви изрази. Може да се каже, че „народът постоянно евангелизира себе си“⁹⁸. Оттук следва и важността на народната набожност, която е същинският израз на спонтанната мисионерска дейност на Божия народ. Това е постоянен и развиващ се процес, главен носител на който е Светият Дух.⁹⁹

123. Народната набожност ни помага да разберем как веднъж възприета, вярата се въплъщава в културата и се предава на следващите поколения. Ако се върнем назад, ще видим, че народната набожност започва да бъде ценена отново в десетилетията след Събора. Решителен импулс за това се съдържа в наставлението *Evangelii Nuntiandi* на папа Павел VI. Там той казва,

⁹⁷ Йоан Павел II, Енциклика *Fides et Ratio* (14 септември 1998), 71: AAS 91 (1999), 60. (Българско издание на Истина-Veritas, 1999 г. Превод: Георги Каприев)

⁹⁸ Трета Генерална конференция на латиноамериканските и епископите от Карибския регион, *Документът от Пуебла*, 23 март 1979, 450; срв. Пета Генерална конференция на латиноамериканските и епископите от Карибския регион, *Документът от Анаресида*, 29 юни 2007, 264.

⁹⁹ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Asia* (6 ноември 1999), 21: AAS 92 (2000), 482-484.

че народната набожност „е израз на жаждата за Бог, която познават само бедните и сеплите”¹⁰⁰ и че „тя кара хората да бъдат способни на щедрост и жертви дори до степен на героизъм в свидетелството на тяхната вяра”¹⁰¹. По-близо до нас, Бенедикт XVI, говорейки за Латинска Америка, посочва, че народната набожност е „скъпоценно съкровище на Католическата църква”, в което можем да „видим душата на латиноамериканските народи”¹⁰².

124. *Документът от Апаресида* описва богатствата, които Светият Дух излива върху народната набожност чрез своята безкористна инициатива. В този обичан континент, където много християни изразяват вярата си чрез народната набожност, епископите говорят също за „народна духовност” или на „народен мистицизъм”¹⁰³. Това наистина е „духовност, въплътена в културата на нищите”¹⁰⁴. Тя не е бедна на съдържание, тя намира и изразява това съдържание по-скоро чрез символите, отколкото чрез дискурсивни разсъждения, а в акта на вярата поставя по-силен акцент върху *credere in Deum* („вярвам в Бога”), отколкото върху *credere Deum* („вярвам на Бога”)¹⁰⁵. Това е „законен начин за изживяване на вярата, на-

¹⁰⁰ No. 48: AAS 68 (1976), 38.

¹⁰¹ Пак там.

¹⁰² Встъпително обръщение пред Петата Генерална конференция на латиноамериканските и епископите от Карибския регион (13 май 2007), 1: AAS 90 (2007), 446.

¹⁰³ Петата Генерална конференция на латиноамериканските и епископите от Карибския регион, *Документът от Апаресида*, 29 June 2007, 262.

¹⁰⁴ Пак там, 263.

¹⁰⁵ Срв. Св. Тома от Аквино, *S. Th.*, II-II, q. 2, a. 2.

чин за изразяване на съпричастност към Църквата и начин да бъдем мисионери”¹⁰⁶; тя носи в себе си благодатта да бъдеш мисионер, да надмогваш себе си и да поемаш по пътя на поклонничеството: „Извършването на съвместни поклонения към светилища и участието в други изрази на народната набожност, включително и чрез взимането на деца в пилигримствата или чрез приканване на другите, само по себе си е действие на благовестието”¹⁰⁷. Нека не се опитваме да задушим или контролираме силата на мисионерството!

125. За да вникнем в тази реалност, трябва да подходим към нея с поглед, обърнат към Добрия Пастир, който не идва, за да съди, а да обича. Само тръгвайки от вълнуващата съ-природност, родена от любовта, можем да оценим богословския живот, който присъства в благочестието на християнските народи, особено на бедните сред тях. Мисля си за непоколебимата вяра на тези майки, които се грижат за болните си деца, и които, макар и вероятно едва да са запознати с членовете на *Символа на вярата*, се уповават на Броеницата; или за надеждата, възплътена в свещта, запалена в един скромен дом за измолване на помощта на Дева Мария; или за погледа, изпълнен с нежна любов, насочен към разпнатия Христос. Никой, който обича светия Божи народ, не може да види в тези действия чисто човешки израз на търсене на божественото. Те са израз на богословски

¹⁰⁶ Пета Генерална конференция на латиноамериканските и епископите от Карибския регион, *Документът от Апаресида*, 29 юни 2007, 264

¹⁰⁷ Пак там.

живот, който се излива в нашите сърца чрез дадения нам Дух Свети (срв. Рим. 5:5).

126. Народната набожност, която е плод на усвоеното от културата Евангелие, е активна евангелизаторска сила, която не трябва да бъде подценявана: ако го направим, това означава да не различаваме делата на Светия Дух. Наместо това ние сме призвани да я подкрепяме и насърчаваме, за да задълбочаваме неспирния процес на вписването на Евангелието в културата. Разнообразните изрази на народната набожност могат да ни научат на много неща; за тези, които са способни да четат тези знаци, те са *locus theologicus*, който изисква нашето внимание, особено в епоха, в която търсим пътищата за нова евангелизация.

От човек на човек

127. Днес, когато Църквата се стреми към дълбоко мисионерско обновление, съществува един начин за проповед, който е възложен на всеки един от нас като всекидневна отговорност. Тази проповед е свързана с възвестяването на Евангелието пред тези, които срещаме, независимо дали те са ни близки или са напълно непознати. Това е неформалната проповед, която се случва в хода на разговора, нещо подобно на това, което извършва мисионерът, когато посещава един дом. Да бъдеш ученик, означава постоянно да бъдеш готов да принесеш любовта на Исус до другите, а това може да се случи неочаквано и по всяко време: на улицата, на градския площад, на работа или докато пътуваме.

128. Първата стъпка в тази проповед, която винаги трябва да е любезна и изпълнена с уважение, е личният диалог, в който другият човек говори и споделя своята радост, надежда и загриженост за любимите му хора, или всякакви тревоги, които му лежат на сърцето. Едва впоследствие ние можем да принесем Божието слово, като прочетем някой стих от Библията или разкажем някаква история, но винаги пазейки в съзнанието си фундаменталното послание: за любовта на Бог, станал човек, отдал Себе си, заради нас, Който живее сред нас и ни предлага Своето спасение и близост. Това послание трябва да бъде споделено смирено като свидетелството на човек, който винаги има какво да научи и със съзнанието, че това послание е толкова богато и дълбоко, че никога не може да бъде обхванато. Понякога посланието може да бъде изказано пряко, друг път чрез лично свидетелство или жест, или по друг начин, който може само Светият Дух да предположи в конкретната ситуация. Ако това е възможно и ако обстоятелствата са благоприятни, тази братска и мисионерската среща може да завърши с кратка молитва за проблемите, които тежат на този човек. Така този човек ще разбере, че е изслушан и разбран; ще почувства, че неговите житейски въпроси са били поставени пред Бог и че Божието слово говори истински за неговия живот.

129. Това не значи да мислим, че Евангелското послание може да бъде предавано чрез фиксирани формули, научени наизуст, или чрез определени думи, подходящи за всеки контекст. Това общуване може да се

случи по толкова различни начини, че е невъзможно всички те да бъдат описани или каталогизирани, а Божият народ, с всички негови многообразни действия и жестове, е колективният субект на това общуване. Ако Евангелието е вписано в културата, посланието не се ограничава до това да бъде предавано от човек на човек. А в страни, където християнството е в малцинство, наред с поощрението всеки кръстен да възвестява Евангелието, църквите трябва активно да подпомагат поне първоначалните форми на вписването му в културата. Крайната цел на тези действия е Евангелието, проповядвано в подходящи за тази култура категории, да изгради нов синтез с тази конкретна култура. Това винаги е бавен процес, по време на който ние може да сме изпълнени с неувереност. Но ако допуснем съмненията и липсата на увереност да подкопаят нашата смелост, вместо да подходим творчески, ще си останем ограничени в собственото си удобство и няма да постигнем никакъв напредък. И тогава няма да сме активни участници в историческите процеси, а просто външни наблюдатели, които гледат как Църквата е спряла да се развива.

Харизмите в служба на общението, което благовести

130. Светият Дух обогатява евангелизиращата Църква с различни харизми. Тези дарове имат за цел да обновят и изградят Църквата¹⁰⁸. Те не са наследство, поверено за съхраняване на малка група хора,

¹⁰⁸ Сrv. Втори Ватикански Вселенски събор. Догматична конституция за Църквата *Lumen Gentium*, 12.

те са дар на Духа, вписан в Тялото на Църквата, близо до центъра, който е Христос, за да се превърнат след това в евангелизиращ импулс. Сигурен знак за автентичността на харизмата е нейният църковен характер, способността ѝ да бъде хармонично интегрирана в живота на Божия свят и верен народ за доброто на всички. Истинската новост, донесена от Духа, няма нужда от засенчване на другите дарове и духовности, за да утвърди себе си. Колкото по-близо до сърцето на Евангелието е насочена тази харизма, толкова по-църковно ще бъде нейното упражняване. Само в общението, дори и то да се окаже болезнено, харизмата може да бъде различена като автентична и тайнствено плодотворна. Въз основа на начина, по който посреща това предизвикателство, Църквата се превръща в модел за мира в този свят.

131. Различията между отделните хора и общности понякога могат да причиняват неудобство, но Светият Дух, Който предизвиква това различие, е способен да извлече доброто от всички тях и да ги преобрази в привлекателни средства за евангелизация. Различията винаги трябва да бъдат помирявани с подкрепата на Светия Дух, само Той е способен да въздигне различието, разнообразието и множествеността, като същевременно осъществи единството. Докато ние, когато търсим различието, се оказваме затворени в себе си, започваме да настояваме на своята изключителност; така също и когато се опитаме да градим единство, основано само на нашите човешки сметки, в крайна сметка започваме да налагаме една монолитна униформеност. Това не подпомага мисията на Църквата.

Култура, мисъл и образование

132. Възвестяването на Евангелското послание в различни култури означава то да бъде възвестявано също и сред професионалните, научните и академичните среди. Това предполага среща между вярата, разума и науките с оглед на развитието на нови подходи и аргументи в подкрепа на вярването, на търсенето на една оригинална апологетика¹⁰⁹, която да поощри по-голяма отвореност към Евангелието сред всички. Когато определени категории на разума и науките биват възприети за възвестяването на Евангелското послание, тези категории се превръщат в средства за евангелизацията; това е водата, която се превръща във вино. Това, което е било възприето, не само бива изкупено, но се превръща в инструмент на Духа за просвещаване и обновление на света.

133. Не е достатъчно евангелизаторите да си поставят за цел да достигнат до всяка личност, или Евангелието да бъде възвестено във всички култури. Богословието – и не само пастирското богословие, което е в диалог с другите науки и човешкия опит – има най-голямо значение за това как да възвестим Евангелското послание сред различни културни контексти и групи, към които е отправено¹¹⁰. Църквата, в своето посвещение на евангелизацията, цени високо и поощрява харизмата на богословите и техните научни опити за задълбочаване на диалога със света на културата и науките. Призовавам богословите да из-

¹⁰⁹ Срв. *Параграф 17*.

¹¹⁰ Срв. *Параграф 30*.

вършват това служение като част от спасителната мисия на Църквата. Вършейки това, те трябва винаги да помнят, че Църквата и богословието съществуват, за да евангелизират, и да не се задоволяват с богословие, затворено в кабинетите.

134. Университетите са изключително важна среда за формулирането и развитието на това евангелизаторско посвещение по пълноценен и интердисциплинарен начин. Католическите училища, които винаги се стремят да обвържат своята образователна дейност с възвестяването на Евангелието, са най-ценният източник за евангелизацията на културата, дори и в страни и градове, където неблагоприятните ситуации изискват от нас по-голямо творчество в търсенето на подходящите методи.¹¹¹

II. ПРОПОВЕДАТА

135. Нека сега се спрем на проповедта в рамките на литургията, която изисква сериозно внимание от страна на пастирите. По-конкретно и в известен смисъл дори педантично ще се спра на проповедта и на подготовката за нея, тъй като по отношение на това важно служение са били отправяни толкова много забележки, които не можем просто да пренебрегнем. Проповедта е пробният камък, по който може да се съди за близостта на пастира и за неговата способност за общуване с народа. Знаем, че вярващите отдават голямо значение на нея, и че те както

¹¹¹ Сrv. *Параграф 27.*

и техните ръкоположени свещеници страдат от проповедта – миряните, защото трябва да ги изслушват, а духовниците, защото трябва да ги изричат. Тъжно е, но това е истината. Защото проповедта може да бъде средство за едно силно и щастливо преживяване на Духа, една утешителна среща със Словото Божие, един постоянен източник на обновление и растеж.

136. Нека обновим нашето доверие в проповедта, като стъпим на убеждението, че Бог е Този, който се опитва чрез проповедника да стигне до другите и че Той дава израз на своята сила чрез човешките думи. Свети Павел често говори за нуждата от проповед, защото чрез нашите думи Господ иска да достигне до хората (срв. Рим. 10:14-17). Чрез неговите слова нашият Господ спечелва сърцата на хората, а мнозина идват да го чуят (срв. Марк. 6:2) и те чувстват, че Той им говори като човек с власт (срв. Марк 1:27). Чрез техните слова апостолите, които Христос отреди да „бъдат с Него и ги разпраща да проповядват“ (Марк. 3:14), привличат всички народи в лоното на Църквата (срв. Мат. 16:15-20).

Литургичният контекст

137. Струва си да припомним, че „литургичното възвестяване на Божието слово, особено в евхаристийното събрание, е време не толкова за размисъл и катехизис, колкото за диалог между Бог и неговия народ, диалог, в който са възвестявани великите дела на спасението и са представяни отново изисквания-

та на завета”¹¹². Особената важност на проповедта се дължи на нейния евхаристиен контекст: тя надхвърля всяка форма на катехизис като върховен миг на диалог между Бог и неговия народ, за да го отведе до тайнството на евхаристийното общение (причастие). Проповедта е подновен израз на диалога, вече установен между Бог и Неговия народ. Проповедникът трябва да познава сърцето на общността, за да разбира в какво се състои нейното желание по Бога, както и къде този диалог, някога сърдечен, е бил задушен и непринасящ плод.

138. Проповедта не може да бъде форма на забавление, както често се показва по медиите, тя трябва да дава живот и смисъл на богослужението. Проповедта е специфичен жанр, защото е поставена в рамките на литургичното богослужение; затова тя трябва да бъде кратка и да не изглежда като конференция или лекция. Проповедникът може и да е в състояние да задържи вниманието на своите слушатели за цял час, но тогава думите му ще се окажат по-важни от самото богослужение. Ако проповедта продължава твърде дълго, тя ще се отрази на два много важни елемента от литургичното богослужение – на баланса между частите му и на неговия ритъм. Когато проповедта се произнася в контекста на литургията, тя е част от приношението към Отца и е посредник на благодатта, която Христос излива по време на богослужението. Този контекст изисква проповедта и проповедникът да водят събранието към преобразя-

¹¹² Йоан Павел II, Апостолическо послание *Dies Domini* (31 май 1998), 41: AAS 90 (1998), 738-739.

ващото живота общение с Христос в Евхаристията. Това означава, че думите на проповедника трябва да бъдат премерени, за да остане в центъра на вниманието Господ, а не неговият служител.

Разговор с една майка

139. Вече беше казано, че Божият народ чрез вътрешното действие на Светия Дух постоянно евангелизира сам себе си. Какъв е смисълът на този принцип за проповедниците? Той ни напомня, че Църквата е майка и че тя проповядва по същия начин, по който майката говори на своето дете, със съзнанието, че детето ѝ се доверява и вярва, че това, на която тя го учи, е за негово или нейно добро, защото децата знаят, че са обичани. Още повече, че добрата майка може да разпознае това, което Бог дава на децата ѝ, тя се вслушва в техните проблеми и се учи от тях. Духът на любовта, който управлява семейството, е водещ както за майката, така и за детето в техния диалог, затова и те взаимно се учат, поправят и израстват в преценката си за това, което е добро. Нещо подобно се случва и в проповедта. Същият Дух, който вдъхновява Евангелията и който действа в Църквата, вдъхновява и проповедника в усилието му да се вслуша във вярата на Божия народ и да открие верния подход за проповедта си в Евхаристията. По този начин християнската проповед открива в сърцата на хората и в тяхната култура източник на жива вода, който подпомага проповедникът да разбере какво и как трябва да бъде казано. Също както всички ние предпочитаме да ни говорят на нашия майчин език, така

също предпочитаме и вярата да ни говори на нашата „майчина култура”, на нашия роден език (срв. 2 Мак. 7:21, 27), тогава и нашето сърце е предразположено да слуша. Този език е музика, която вдъхновява и поощрява силата и ентузиазма.

140. Тази майчинска и църковна среда, в която се случва диалогът между Господ и Неговия народ, трябва да бъде поощрявана чрез откритостта на проповедника, топлотата на неговия тон и глас, непретенциозния начин на говорене, чрез радостта на неговите жестове. Дори ако на моменти проповедта е еднообразна, ако този майчински и църковен дух присъства, той винаги ще принесе плод, също както скучните наставления на майката с времето принасят плод в сърцата на нейните деца.

141. Човек не може да не се възхити на средствата, които Господ използва за диалога с Неговия народ, за да разкрие Своята тайна пред всички и за да привлече обикновените хора чрез Своите възвишени учения и изисквания. Вярвам, че тайната се крие в начина, по който Исус гледа на своя народ, провиждайки отвъд техните слабости и грешки: „Не бой се, малко стадо! Понеже вашият Отец благоволи да ви даде царството” (Лук. 12:32) – с този дух проповядва Исус. Зарадван духом, Исус казва: „прославям Те, Отче, Господи на небето и на земята, защото си утаил това от мъдри и разумни, а си го открил на младенци” (Лук. 10:21). Господ истински се радва да говори със Своя народ и проповедникът трябва да се опитва да предаде тази радост и на своите слушатели.

Думи, които възпламеняват сърцата

142. Диалогът е нещо много повече от простото предаване на истината. Той се ражда от радостта от разговора и обогатява тези, които изразяват своята любов един към друг посредством думите. Това обогатяване се съдържа не в думите, а в личностите, които взаимно си споделят в този диалог. Една напълно морализираща или доктринална проповед или такава, която се превръща в лекция по библейска екзегеза, се откъсва от това общуване сърце със сърце, което лежи в основата на проповедта и което има почти тайнствен характер: „Вярата иде от слушане, а слушането - от словото Божие” (Рим. 10:17). В проповедта истината върви ръка за ръка с красотата и добротата. Вместо да се вгълбява в абстрактни истини или студени силогизми, тя трябва да предава красотата на образите, използвани от Бог, за да насърчи практикуването на доброто. Паметта на вярващите, като тази за Мария, трябва да бъде разпалена с прекрасните неща, извършени от Бог. Техните сърца, които израстват в надежда от радостното и практически упражняване на любовта, която са получили, знаят, че всяка дума в Писанието е дар, преди да стане изискване.

143. Предизвикателството пред вписаната в културата проповед се състои в това да бъде възвестен синтез, а не идеи или далечни ценности. Синтезът е там, където е сърцето ти. Разликата между просветените хора, които познават синтеза и тези отдалечени идеи е същата като разликата между досадата и сърдечния

плам. Проповедникът е натоварен с прекрасната, но трудна задача, да съедини обичните сърца, сърцата на Господ и на Неговия народ. Диалогът между Бог и Неговия народ укрепва завета между тях и утвърждава връзките на милостта. По време на проповедта сърцата на вярващите запазват тишина, за да дадат възможност на Бог да говори. Господ и Неговият народ си говорят един другиму по хиляди начини пряко и без посредници. Но те искат проповедта да послужи за инструмент, който да изрази техните чувства по такъв начин, че след това всеки да може да избере как да продължи този разговор. Словото по същество е средство, което свързва двамата, които си говорят в диалога, то е посредник, воден от убеждението, че „не себе си проповядваме, а Христа Исуса Господа; колкото пък за нас, ние сме ваши слуги заради Исуса” (2 Кор. 4:5).

144. Да говорим от сърце, означава, че сърцето ни трябва не просто да бъде възпламенено, но наред с това и просветено от пълнотата на откровението и от пътя, изминат от Божието слово в сърцето на Църквата и вярващия народ в хода на историята. Нашата християнската идентичност, родена от прегръдката на кръщението, дадено ни от Отца, когато сме били малки, ни кара, подобно на блудни синове – любимите на Мария – да жадуваме за още една прегръдка, тази на милостивия Отец, Който ни очаква в славата Си. Трудната, но красива задача на проповедника на Евангелието е да помогне на народа да почувства, че живее между тези две прегръдки.

III. ПОДГОТОВКА ЗА ПРОПОВЕДАТА

145. Подготовката за проповедта е толкова важна задача, че за това трябва да бъде посветено продължително време за учене, молитва, съзерцание и пастирско творчество. Бих искал да се спра на този въпрос и да предложа един възможен метод за подготовка на проповедите. Някои може да намерят тези предложения за очевидни, но според мен те са важни и ще ги изложа, поради необходимостта да бъде поставен акцент върху нуждата от качествена подготовка на това ценно служение. Има пастири, които смятат, че подобна подготовка е невъзможна, с оглед на големия брой задачи, които те трябва да изпълняват; но въпреки това бих искал да ги помоля да отделят на тази задача всяка седмица достатъчно голяма част от личното си време и от времето на общността дори ако от това страдат други важни дейности. Доверието в Светия Дух, Който действа по време на проповедта не трябва да бъде пасивно, а активно и творческо. То изисква от нас да принесем себе си и всички наши способности като средства (срв. Рим. 12:1), които да бъдат на разположение на Бог. Проповедник, който не се подготвя добре, не е „духовен“, той е непочтен и безотговорен към даровете, които е получил.

Почит към истината

146. Първата стъпка, след като призовем молитвено Светия Дух, е да посветим вниманието си на библейския текст, който ще залегне в основата на нашата проповед. Винаги, когато се задълбочим и се опита-

ме да вникнем в посланието на един конкретен текст, ние даваме израз на своята „почит към истината“¹¹³. Това е израз на смирението на нашето сърце, което разбира, че словото винаги е по-велико от нас, че ние „не сме нито негови господари или собственици, а негови пазители, вестители и слуги“¹¹⁴. Това изпълнено със смирение и страхопочитание отношение към словото намира израз в посвещаването на нужното време за неговото изучаване, извършвано с голяма загриженост и със свещения страх да не го изопачим. За да можем да тълкуваме и коментираме един библейски текст, от нас се изисква да бъдем търпеливи, да загърбим всички други тревоги, да му посветим нужното време, интерес и внимание. Да оставим встрани всички други грижи и да си създадем среда за пълна концентрация. Безсмислено е да се опитваме да четем един библейски текст, ако искаме да постигнем бърз, лесен и незабавен резултат. Подготовката за проповедта изисква любов. Ние отдаваме нужното време на хората или нещата, които обичаме, а тук ние говорим за Бог, Когото обичаме, за Бог, Който ни говори. Водени от тази любов ние трябва да отделим толкова време, колкото е необходимо, като истински прилежен ученик, който казва: „Говори, Господи, понеже Твоят раб слуша“. (1 Цар. 3:9).

147. На първо място трябва да се уверим, че разбираме смисъла на словата, които четем. Ще акцентирам вър-

¹¹³ Павел VI, Апостолическо напътствие *Evangelii Nuntiandi* (8 декември 1975), 78: AAS 68 (1976), 71.

¹¹⁴ Пак там.

ху нещо, което може и да е очевидно, но което понякога е пренебрегвано: четеният от нас библейски текст е на две или три хиляди години и неговият език е много различен от този, на който говорим днес. Дори ако мислим, че разбираме думите, преведени на родния ни език, това не означава, че разбираме правилно смисъла, вложен от свещения автор. Средствата за вникване в текста, предложени от литературния анализ, са добре известни: отдаване на нужното внимание на думите, които се повтарят или върху които е поставен акцентът; вникване в структурата и специфичния ритъм на текста; обръщане на нужното внимание на различните герои и така нататък. Но нашата цел е не да вникваме във всеки детайл от текста; най-важната ни задача е да открием основното послание, което придава структура и единство на текста. Ако проповедникът не се посвети на това усилие, много е вероятно неговата проповед да не постигне единство и ред; а казаното от него да се превърне в просто струпване на несъгласувани помежду си идеи, които не вдъхновяват никого. Основното послание е това, което авторът е искал да предаде и за да го осмислим, ние трябва да разберем не само идеите на автора, но и ефекта, който той е искал да предизвика. Ако целта на текста е била да носи утеха, той не трябва да бъде ползван за изправяне на грешките; ако целта му е била да напътства, с него не трябва да бъде обяснявана доктрината; ако целта му е била да предаде знание за Бог, той не трябва да бъде ползван за излагането на богословски мнения; ако целта му е била да призове към хваление или мисионерски подвиг, нека не се опитваме чрез него да обясняваме последните новини.

148. Разбира се, за да разберем правилно централното послание на текста, трябва да го свържем с учението на цялата Библия, както то е предадено от Църквата. Важен принцип в библейската интерпретация е, че Светият Дух е вдъхновил не само части от Библията, а Библията като цяло, както и съзнанието, че има области, в които хората са развили своето разбиране за Божията воля въз основа на личния си опит. Приложението на този принцип ни предпазва от грешните или частични интерпретации, които могат да влязат в противоречие с други учения на Свещените книги. Но това не означава, че можем да омаловажим или подценим конкретния и ясен акцент в текста, върху който проповядваме. Една от причините проповедта понякога да бъде скучна или недействена е нашата неспособност да предадем вътрешната сила на текста, който се възвестява.

Персонализиране на словото

149. Проповедникът „на първо място трябва да развие лично разбиране за Божието слово. Познанието на лингвистичните или екзегетически детайли, макар и със сигурност да е важно, не е достатъчно. Той трябва да подходи към словото с трезво и молитвено сърце, за да може дълбоко да вникне в неговия смисъл и чувства и по този начин да се обърне към него с нов поглед”¹¹⁵. За нас ще бъде от голяма полза, ако можем всеки ден и всяка неделя да обновяваме нашата ревност при подготовката на проповедта, да

¹¹⁵ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Pastores Dabo Vobis* (25 март 1992), 26: AAS 84 (1992), 698.

изучаваме себе си, за да почувстваме дали израстваме в любовта към словото, което проповядваме. Не трябва също да забравяме, че „по-голяма или по-малка святост на пастира също оказва влияние върху възвестяването на словото”¹¹⁶. Както казва свети Павел, говорим „не за да угаждаме на човеци, а на Бога, Който изпитва сърцата ни” (1 Сол. 2:4). Ако имаме желанието да бъдем първите, които чуваме словото, върху което ще проповядваме, това със сигурност ще бъде разбрано по един или друг начин от верния Божи народ, защото „от препълнено сърце говорят устата” (Мат. 12:34). Неделните четива ще се отразят с целия си блясък в сърцата на вярващите, ако те видят, че това вече се е случило в сърцето на техния пастор.

150. Исус се ядосва на лъжливите учители, много взискателни към другите, които преподават Божието слово, без да се оставят да бъдат просветлени от него: Те „връзват бремена тежки и мъчни за носене и ги турят върху плещите на човеците, а сами не искат и с пръст да ги помръднат” (Мат. 23:4). Апостол Яков предупреждава: „недейте мнозина става учители, като знаете, че по-голямо осъждане ще получим” (Иак. 3:1). Който иска да проповядва, трябва първо да допусне Божието слово да го развълнува дълбоко и да се въплъти във всекидневния му живот. Тогава проповедта ще се превърне в тази толкова интензивна и плодотворна дейност, защото „повече е да предадеш на други люде онова, което си съзрял, нежели

¹¹⁶ Пак там, 25: AAS 84 (1992), 696.

сам да го съзерцаваш”¹¹⁷. Заради всичко това преди да подготвим думите, които ще кажем по време на проповедта, трябва да се оставим да бъдем проникнати от това слово, за да може то да проникне и у другите, „защото словото Божие е живо и действено и е по-остро от всеки двустърг меч: то прониква до раздяла на душа и дух, на стави и мозък, и преценява помисли и намерения сърдечни” (Евр. 4:12). От това следват важни пастирски последици. И днес хората искат да чуват истинско свидетелство: те са „жадни за автентичност” и „зоват евангелизаторите да говорят за Бога, когото познават, сякаш са Го видели”¹¹⁸.

151. От нас не се очаква да бъдем безупречни, а да продължаваме да израстваме и да се стремим към това, без да се отпускаме, когато следваме пътя на Евангелието. Важното е проповедникът винаги да бъде уверен, че Бог го обича, че Исус Христос го е спасил и че словото Му винаги ще има последната дума. При срещата с тази красота той често ще усеща, че в живота си не слави Бог както трябва и искрено ще желае да отвърне още по-пълноценно на тази велика любов. Но ако той не отдели нужното време, за да се вслуша в Божието слово с открито сърце, ако не се остави словото да го докосне, да го предизвика и надмогне, ако не посвети необходимото време, за да се помоли, тогава той наистина ще стане фалшив проповедник, лъжец и плитък мошеник. Но признавайки своята нищета и желайки да израсне в своето

¹¹⁷ Св. Тома от Аквино, *S. Th.* II-II, q. 188, art. 6.

¹¹⁸ Павел VI, Апостолическо напътствие *Evangelii Nuntiandi* (8 декември 1975), 76: AAS 68 (1976), 68.

посвещение, той винаги ще се оставя на Христос, повтаряйки думите на Петър: „сребро и злато аз нямам, а каквото имам, това ти давам” (Деян. 3:6). Господ иска от нас да живеем своя живот като свободни и творчески същества, които допускат Неговото слово да навлезе в техните сърца, преди да го предадат на другите. Проповедникът трябва истински да бъде проникнат от посланието на Христос, не само интелектуално, но и с цялото си същество. Светият Дух, Който е вдъхновил словото, „днес също както в началото на Църквата, действа във всеки вестител, който се остави да бъде обзет и воден от Него. Светият Дух влага в неговите уста думи, които той сам не може да открие”¹¹⁹.

Духовно четене

152. Има един определен начин за вслушване в това, което Господ иска да ни каже чрез Своето слово, и който ни помага да бъдем преобразени от Духа. Това е методът, известен като *lectio divina*. Тя се състои в четене на Божието слово в миговете на молитва и допускането то да ни просвети и обнови. Това молитвено четене на Библията не е отделно от изучаването, което извършва проповедникът, за да вникне в централното послание на текста; точно обратното, то започва с това изучаване и продължава с осмислянето на това какво ни говори това слово в нашия живот. Духовното четене на текста трябва да започне от неговото буквално значение. Иначе лесно можем да

¹¹⁹ Пак там, 75: AAS 68 (1976), 65.

изпаднем в заблудата, че текстът ни говори това, което ни харесва, което потвърждава предишни наши решения, което подхожда на собствения ни начин на мислене. В крайна сметка това би означавало да ползваме нещо свещено за наша собствена полза, а след това да предадем тази заблуда и на Божия народ. Никога не трябва да забравяме, че понякога „сам сатаната се преобразява в ангел на светлината” (2 Кор. 11:14).

153. В присъствието на Бог, по време на четенето на текста, е добре да си зададем някои въпроси като например: „Господи, какво ми говори този текст *на мен*? Какво искаш да промениш в моя живот чрез този текст? Какво ме тревожи в този текст? Защо не ме заинтригува? Или пък: Какво ми харесва в този текст? Какво ме вълнува в тези думи? Какво ме привлича? Защо ме привлича?”. Когато полагаме усилия да се вслушаме в Господ, изкушенията обикновено нарастват. Едно от тях е просто да се почувстваме загрижени или уморени, да се откажем. Друго често срещано изкушение е да мислим за значението, което този текст носи на другите, и така да пропуснем да го приложим в нашия живот. Възможно е също така да се опитаме да потърсим извинение, за да омаловажим ясното значение на текста. Или да започнем да се чудим дали Бог не иска от нас твърде много, като ни налага решения, които не сме готови да вземем. Това е причина много хора да престанат да изпитват удоволствие от срещата с Божието слово, но това означава да забравим, че никой не е толкова търпелив, колкото нашият Отец Бог, че никой не е изпълнен с

повече разбиране и готовност да ни чака. Той винаги ни приканва да направим крачка напред, но не очаква цялостен отговор, ако все още не сме готови. Той просто иска искрено да се вгледаме в нашия живот и да Му се представим честно, като Му покажем, че сме готови да израстем, като искаме от Него това, което не можем да постигнем сами.

С отворено към хората ухо

154. Проповедникът също така трябва да се вслушва в хората, за да разбере какво вярващите искат да чуят. Проповедникът трябва да обмисли словото, но той трябва също така да помисли и за своя народ. По този начин той научава за „желанията, богатствата и ограниченията, начините на молитва, на обич, гледната точка към живота и света, което разграничава едно събрание на хората от друго”, като в същото време обръща внимание „на живите хора, на техния език, на техните знаци и символи, за да може да отговори на въпросите, които те задават”¹²⁰. Той трябва да успее да обвърже посланието на библейския текст с конкретната човешка ситуация, с конкретния опит, който търси светлината на Божието слово. Този интерес няма нищо общо с лукавството или дребните сметки, той е дълбоко религиозен и пастирски. В основата си то представлява „духовна чувствителност към прочитането на Божието послание в събитията”¹²¹ и това е нещо много повече от това просто да открием нещо интересно, което да кажем.

¹²⁰ Пак там, 63: AAS 68 (1976), 53

¹²¹ Пак там, 43: AAS 68 (1976), 33

Това, което търсим, е това, „което Бог иска да каже в едно или друго конкретно обстоятелство“¹²². По този начин подготовката за проповедта се превръща в упражняване на евангелизаторско осмисляне, при което ние се стремим да опознаем – в светлината на Духа – „призивът, отправен от Бог в конкретната историческа ситуация. В тази ситуация, както и чрез нея, Бог зове вярващия“¹²³.

155. Докато полагаме това усилие, трябва да помислим и за някои обичайни човешки изживявания като радостна среща, мигове на разочарование, моменти на страх от самотата, съчувствие към страданията на другите, несигурност за бъдещето, загриженост за някой, когото обичаме и т. н. Но ние трябва да развием широка и дълбока чувствителност към това, което истински въздейства на живота на другите. Нека не забравяме, че от нас не се очаква да отговаряме на въпроси, които никой не задава. Не е подходящо да говорим за последните новини, за да привлечем интереса на хората – за това са създадени телевизиите. Но можем да започнем с някой факт или история, което ще подсили въздействието на Божието слово и неговия призив за обръщане, преклонение, посвещение на братството и служението, и така нататък. Винаги ще има и хора, които с готовност ще слушат коментарите на проповедника върху последните събития, но това за тях няма да бъде никакво предизвикателство.

¹²² Пак там.

¹²³ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Pastores Dabo Vobis* (25 март 1992), 10: AAS 84 (1992), 672.

Омилетически източници

156. Някои хора смятат, че могат да бъдат добри проповедници, защото знаят какво трябва да бъде казано, но не обръщат внимание на това как то да бъде изказано, т. е. на конкретните начини за конструиране на една проповед. Оплакват се, че хората не ги слушат или не ги оценяват, без обаче някога да са се опитали да открият верния начин, по който да предадат своето послание. Да си припомним, че „голямата важност на съдържанието на евангелизацията не трябва да води до пренебрегването на средствата и начините за нея”¹²⁴. Грижата за начина, по който проповядваме, също е дълбока духовна грижа. Тя включва в себе си отговор на Божията любов, така че всички наши таланти и творчество да бъдат вложени в мисията, възложена ни от Него; в същото време това предполага истинска и действена любов към ближния, за да не си позволяваме да предлагаме на другите стока с лошо качество. Указания как да подготвим една проповед така, че тя да докосне хората по най-добрия възможен начин, намираме в Библията, където е казано: „кажи главното, много в малко думи” (Сир. 32:10).

157. Ще се спра на няколко примера, за да припомня някои практични указания, които могат да обогатят нашата проповед и да я направят по-привлекателна. Едно от най-важните неща е да се научим как да ползваме образите в проповедта, как да се позоваваме на

¹²⁴ Павел VI, Апостолическо напътствие *Evangelii Nuntiandi* (8 December 1975), 40: AAS 68 (1976), 31.

образността. Понякога използваме примери, за да осветим някоя своя теза или да акцентираме върху нея, но тези примери често се обръщат само към съзнанието; докато образите помагат на хората по-добре да оценят и приемат посланието, което искаме да им предадем. Един привлекателен образ прави посланието познато, близко, практично и свързано с всекидневния живот. Един успешно предаден образ може да накара хората да изпитат наслада от посланието, да събуди желанието им, което да ги поведе към Евангелието. Една добра проповед, ми каза веднъж един стар учител, трябва да съдържа „идея, чувство и образ“.

158. Павел VI казва, че „вярващите... очакват много от проповедта и могат много да спечелят от нея, стига тя да е проста, ясна, директна и добре адаптирана”¹²⁵. Простота се отнася за езика, който ползваме. Това трябва да е разбираем за хората език, ако не искаме думите ни да останат напразни. Проповедниците често използват думи, които са научили по време на своето обучение в специализиран контекст, който не е част от обичайния език на слушателите. Тези думи са подходящи за богословието или катехизиса, но тяхното значение е неразбираемо за мнозинството от християните. Най-голямата опасност за един проповедник се състои в това той дотолкова да се пристрасти към собствения си език, че да си помисли, че е естествено всеки да го разбира и използва. Ако искаме да се приспособим към езика на хората и да достигнем до тях с Божието слово, трябва да споделим

¹²⁵ Пак там, 43: AAS 68 (1976), 33.

техния живот и да им отдадем нашето изпълнено с обич внимание. Простотата и яснотата са две различни неща. Нашият език може да бъде прост и въпреки това проповедта ни да не бъде ясна. Тя може да се окаже неразбираема, защото е лошо подредена, липсва ѝ логическо развитие или се опитва да обясни твърде много неща за много кратко време. Затова и трябва да се стараем проповедта да бъде обединена тематично, да има ясен ред и връзка между изреченията, за да могат хората лесно да следват проповедника и да разбират последователността в неговото изложение.

159. Друга важна страна на една добра проповед е тя да бъде позитивна. Тя трябва да е концентрирана не толкова върху това, което не трябва да бъде вършено, а какво може да бъде извършено по-добре. Ако тя привлича вниманието към нещо негативно, тя задължително трябва да се опита да насочи вниманието и към някаква позитивна и привлекателна ценност, ако не иска да остане в плен на оплакването, критиките и упреците. Позитивната проповед винаги предлага надежда, тя насочва към бъдещето и не ни оставя затворени в негативното. Прекрасно е периодично свещениците, дяконите и миряните да се събират, за да открият източниците, които могат да направят проповедта по-привлекателна.

IV. ЕВАНГЕЛИЗАЦИЯ И ПО-ДЪЛБОКО РАЗБИРАНЕ НА КЕРИГМАТА

160. Мисионерската задача, поставена от Господ, включва в себе си и призив за израстване във вярата:

„като ги учите да пазят всичко, що съм ви заповядал” (Мат. 28:20). Следователно първото възвестяване изисква да бъде последвано от продължителна подготовка и съзряване. Евангелизацията представлява процес на израстване, който изисква сериозно отношение към всяка личност и към Божия план за неговия или нейния живот. Всички ние трябва да израстваме в Христа. Евангелизацията трябва да стимулира желанието за това израстване, за да може всеки един с цялото си сърце да каже: „вече не аз живея, а Христос живее в мене” (Гал. 2:20).

161. Ще бъде неточно, ако разберем този призив за израстване предимно като доктринална подготовка. Той е свързан със „съблюдаването” на всичко, което Господ ни е дарил, за да можем да отговорим на Неговата любов. Наред с всички добродетели това означава следването на всички заповеди, първата и най-великата от които е тази, която ни идентифицира като Христови ученици. „Тази е Моята заповед: да любите един другия, както Аз ви възлюбих” (Иоан. 15:12). Винаги, когато авторите на Новия завет искат да разкрият сърцето на християнското морално послание, те акцентират върху изискване за любов към ближния: „който люби *другия*, изпълнил е закона... любовта не прави зло на ближния; и тъй, любовта е изпълнение на закона” (Рим. 13:8,10). Това са думи на свети Павел, според когото заповедта за любов не само обобщава целия закон, но стои в сърцето му и обуславя целта му. „Защото целият закон се изпълнява в една дума, именно в: възлюби ближния си като себе си” (Гал. 5:14). Павел предста-

вя пред своите общности християнския живот като пътуване и израстване в любовта. „Вам пък Господ да наспори и преумножи любовта един към друг и към всички, каквато имаме и ние към вас” (1 Сол. 3:12). Така и свети Яков увещава християните да изпълняват „царския закон според Писанието: „възлюби ближния си като себе си” (2:8), за да не пропуснат и всички други заповеди.

162. От друга страна, този процес на отговор и израстване винаги е предшестван от Божия дар, защото Господ е Този, Който казва първи: кръщавайте ги „в името на Отца и Сина и Светаго Духа” (Мат. 28:19). Свободния дар на Отца, който ни прави негови синове и дъщери, и първенството на дара на Неговата благодат (срв. Еф. 2:8,9; 1 Кор 4:7), открива възможността за това постоянно освещаване, което удовлетворява Бог и Му отдава слава. Така ние позволяваме да бъдем преобразени в Христос чрез живот, живян „по Духа” (Рим. 8:5).

Катехизис, основан на керигмата и мистагогията

163. В служба на това израстване са образованието и катехизисът. Вече разполагаме с поредица от учебни документи и наръчници по катехизис, издадени от Светия Престол и различни епископати. По-конкретно имам предвид Апостолическото напътствие *Catechesi Tradendae* (1979), *General Catechetical Directory* (1997) и други документи, чието съдържание няма нужда да бъде повтаряно тук. Бих искал на-

кратко да изложи няколко въпроса, които намирам за особено важни.

164. В катехизиса преоткриваме фундаменталната роля на първото благовестие или керигмата, която трябва да бъде в центъра на цялата евангелизаторска дейност и на всички опити за обновление на Църквата. Керигмата е тринитарна. Огънят на Духа се явява като езици и Той ни кара да повярваме в Исус Христос, Който чрез Своята смърт и възкресение ни открива и съобщава безкрайната милост на Отца. От устата на катехизатора отново и отново трябва да звучи първото възвестяване: „Исус Христос те обича; Той отдаде живота си за твоето спасение; сега Той всеки ден е на твоя страна, за да те просвещава, подкрепя и освобождава”. Това първо благовестие е наречено „първо” не защото се е явило преди останалите, а след това може да бъде забравено или изместено от по-важни неща. То е първо в качествен смисъл, защото това е основополагащото известие, което трябва да чуваме отново и отново по различни начини и което трябва да повтаряме по един или друг начин в целия процес на катехизиса, на всяко равнище и във всеки момент¹²⁶. Затова и „свещеникът – като всеки друг член на Църквата – трябва да израства в съзнанието, че самият той постоянно има нужда да бъде евангелизиран”¹²⁷.

165. Не трябва да мислим, че в катехизиса керигмата открива пътя към някаква по-солидна подготовка.

¹²⁶ Сrv. Параграф 9.

¹²⁷ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Pastores Dabo Vobis* (25 март 1992), 26: AAS 84 (1992), 698.

Нищо не е по-солидно, дълбоко, сигурно, смислено и изпълнено с мъдрост от това първоначално възвестване. Цялата християнска подготовка се състои във все по-дълбокото навлизане в керигмата, която се отразява и постоянно осветява процеса на катехизация, като ни помага да разберем по-дълбоко значението на всеки въпрос, с който се занимава. Това е послание, способно да отговори на желанието за безкрайното, което живее във всяко човешко сърце. Централното място на керигмата изисква акцентът да бъде поставен върху тези елементи, които днес са най-необходими: тя трябва да изрази спасителната Божия любов, която предхожда всяко наше морално или религиозно задължение; тя не трябва да налага истината, а да се позовава на свободата; тя трябва да бъде белязана от радостта, поощрението, живостта и хармоничния баланс, за да не бъде ограничена проповедта до няколко доктрини, които може да са по-скоро философски, отколкото евангелизаторски. Всичко това изисква от страна на евангелизатора отношение, което подсилва откритостта към посланието: достъпност, готовност за диалог, търпение, топлота и приветливост без предразсъдъци.

166. Друг аспект на катехизиса, който беше развит през последните десетилетия, е *мистагогичния подход*.¹²⁸ Този подход има отношение към две неща: постепенна подготовка, в която участва цялата общност и обновено възхищение от литургичните знаци на посвещението на Христос. Мнозинството на-

¹²⁸ Срв. Параграф 38.

ръчници и програми все още не отдават достатъчно внимание на необходимостта от мистагогично обnoxiousление, което може да придобие различни форми, в зависимост от образователния подход на общността. Катехизисът е възвестяване на словото и винаги е центрирано върху това слово, но той се нуждае също така и от подходяща среда и привлекателно представяне, от използването на красноречиви символи, от поставянето му в рамките на по-широкия процес на израстване и интеграция във всяко измерение на личността в рамките на общностното пътуване на слушане и отговор.

167. Полезно ще бъде ако във всяка форма на катехизиса участва и „пътят на красотата” (*via pulchritudinis*)¹²⁹. Възвестяването на Христос означава да се покаже, че вярата и следването Му е не само нещо истинско и правилно, но че то е също така красиво, способно да изпълни живота с нов блясък и дълбока радост, дори сред големи трудности. Всеки израз на истинската красота следователно може да бъде признат за път, който извежда към среща с Господ Исус. Това не означава да бъде насърчаван естетическият релативизъм¹³⁰, който би обезценил неразривната връзка между истината, добротата и красотата, а красотата да бъде оценена по нов начин като средство за достигане до човешкото сърце, което открива възможността от него да се излъчи истината и добротата на Възкръсналия Хри-

¹²⁹ Сrv. Параграф 20.

¹³⁰ Сrv. Втори Ватикански събор, Декрет за средствата за социална комуникация *Inter Mirifica*, 6.

стос. Ако, както казва св. Августин, ние обичаме само красивото¹³¹, Въплътеният Син като открояване на безкрайната красота е най-висшият и най-достоеен да бъде обичан и Той ни привлича към себе си с връзките на любовта. Затова и възпитанието във *via pulchritudinis* трябва да бъде част от опита ни за предаване на вярата. Всяка отделна църква трябва да поощрява използването на изкуството в хода на евангелизацията, като се основава на съкровищата от миналото, но и на голямото разнообразие от съвременни изкази, за да може вярата да бъде предадена на нов „език на притчите“¹³². Трябва да бъдем достатъчно смели, да открием нови знаци и символи, чрез които да въплътим и предадем словото, както и различни форми на красотата, приемани в различна културна среда, включително такива необичайни форми на красота, които може да означават малко за евангелизаторите, но които са особено привлекателни за другите.

168. По отношение на моралния компонент на катехизиса, който насърчава израстването във верността към евангелския начин на живот, ще бъде от полза да бъде поставено ударението върху привлекателността и идеала на живота на мъдростта, себerealизацията и обогатяването. В светлината на това позитивно послание по-добре ще бъде разбрано и нашето отрицание на злото, което застрашава живота. Вместо да бъдем пророци на бедствия, сурови съдии, които

¹³¹ Сrv. *De Musica*, VI, 13, 38: PL 32, 1183-1184; *Изповеди*, Изток-Запад, София, 2006, превод: Анна Николова, IV, 13.20, стр. 80-81.

¹³² Бенедикт XVI, Обръщение при представянето на Документалния филм „Изкуство и вяра“ – *Via Pulchritudinis* (25 октомври 2012): Цит. по: *L'Osservatore Romano* (27 октомври 2012), 7.

искат да изкоренят всяка заплаха или отклонение, трябва да бъдем радостни вестители на големите предизвикателства, пазители на доброто и красотата, които избликват от живота, верен на Евангелието.

Лична подкрепа в процеса на израстване

169. В културната среда, която по един парадоксален начин страда от анонимност и в същото време е обсебена от интерес към детайлите в живота на другите и без срам се отдава на нездраво любопитство, Църквата трябва да се обръща към другите с внимание и симпатия. В нашия свят ръкоположените пастири и другите пастирски служители могат да бъдат носители на уюта на Христовата близост и Неговия взор. Църквата трябва да посвещава всички – свещеници, монаси и миряни – в „изкуството на подкрепата“, което ни учи да свалим обущата си на светата земя, обитавана от другия (срв. Изх. 3:5). Тази подкрепа трябва да бъде твърда и уверена, израз на нашата близост и съчувствие, които лекуват, освобождават и насърчават израстването в християнския живот.

170. Макар и да звучи очевидно, духовната подкрепа трябва да има за цел да приближи другите до Бог, в Когото ние намираме истинската си свобода. Някои хора си мислят, че са свободни, че могат да избягат от Бог; но те не виждат, че остават екзистенциални сираци, че са безпомощни и бездомни. Престават да бъдат поклонници и се превръщат в бродяги, които гледат на всичко през себе си, без никога да достигат до никъде. Подкрепата за тях ще бъде контрапродук-

тивна, ако се превърне в някакъв вид терапия, която поддържа тяхната обсебеност и престане да бъде поклонническо пътуване с Христос към Отца.

171. Днес повече от когато и да било имаме нужда от мъже и жени, които въз основа на своя опит в подкрепата за другите, познават процесите, които зоват за благоразумие, разбиране, търпение и възприемчивост към Духа, за да могат да защитят овцете от вълците, които ще пръснат стадото. Трябва да практикуваме изкуството на слушането, което е нещо повече от простото чуване. Слушането в общуването означава откритост на сърцето, което прави възможна близостта, без която истинската духовна среща е невъзможна. Слушането ни помага да намерим верния жест или дума, които показват, че сме нещо повече от хора, които стоят наблизко. Само чрез такова изпълнено с уважение и съчувствие слушане можем да поемем по пътя на истинския растеж и да поощрим стремежа към християнския идеал, желанието да се отговори пълноценно на Божията любов, за да принесе плод това, което Той е посял в нашия живот. Но това винаги изисква търпението на човек, който добре познава думите на свети Тома от Аквино: че някой може да има благодат и милосърдие, но да бърка при упражняването на тези добродетели, заради „противостоящи склонности“¹³³. С други думи, органичното единство на добродетелите винаги и по необходимост съществува *in habitu*, въпреки че условията могат да попречат на действието на тези

¹³³ S. Th., I-II, q. 65, art. 3, ad 2: *propter aliquas dispositiones contrarias*.

добродетелни навици. Оттук и необходимостта от „педагогика, която ще поведе хората стъпка по стъпка към усвояването на тайната”¹³⁴. Достигането на такова равнище на зрялост, когато хората да могат да взимат истински свободни и отговорни решения, изисква много време и търпение. Както е обичал да казва блаженият Пиетро Фабро: „Времето е вестител на Бога”.

172. Този, който съпровожда другите, трябва да осъзнае, че състоянието на всяка личност пред Бог и животът ѝ в благодат са тайни, които никой отвън не може да познае. Евангелието ни казва да поправим другите и да им помогнем да израстват въз основа на познанието на обективното зло на техните дела (срв. Мат. 18:15), но без да правим съждения за тяхната отговорност и виновност (срв. Мат. 7:1; Лук. 6:37). Този, който има опит в оказването на такава подкрепа, не се отдава на отчаянието или страха. Той или тя приканва другите да се оставят да бъдат излекувани, да си вземат одъра, да прегърнат кръста, да оставят всичко зад гърба си и да продължат напред обновени, за да възвестят Евангелието. Личният ни опит да бъдем подкрепяни и подпомагани и да бъдем открити към тези, които ни помагат, ще ни научи да бъдем търпеливи и състрадателни към другите, да намерим правилния път към тяхното доверие, към тяхната откритост и готовност за израстване.

173. Истинската духовна подкрепа винаги се ражда

¹³⁴ Йоан Павел II, Постсинодално Апостолическо напътствие *Ecclesia in Asia* (6 ноември 1999), 20: AAS 92 (2000), 481.

и се развива в контекста на службата на мисията за евангелизацията. Отношенията на Павел с Тимофей и Тит представляват такъв пример за подкрепа и напътствие сред апостолите. Като им поверява мисията „да останат във всеки град, за да довършат несвършеното” (Тит. 1:5; срв. 1 Тим. 1:3-5), Павел им оставя също така и правила, които да следват в личния си живот и в пастирската си дейност. Това ясно се отличава от всякакъв вид вмешателство или изолирана себереализация. Мисионерските ученици подкрепят мисионерски ученици.

Концентрирани върху Божието слово

174. Не само проповедта трябва да бъде подхранена от Божието слово. Цялата евангелизация се основа на това слово – чуто, осмислено, преживяно, отслужено и засвидетелствано. Свещените книги са същинският източник на евангелизацията. Затова и ние трябва да се научим постоянно да чуваме словото. Църквата не може да евангелизира, без да се остави постоянно да бъде евангелизирана. Необходимо е словото на Бог „да бъде в сърцето на всяка църковна дейност”¹³⁵. Божието слово, слушано и отслужвано, преди всичко в Евхаристията, подхранва и вътрешно подсилва християните, като им дава възможност автентично да свидетелстват за Евангелието във всекидневния си живот. Отдавна сме преодолели това старо противоречие между слово и тайнство. Проповедта на словото, жива и действена, ни подготвя

¹³⁵ Бенедикт XVI, Постсинодално Апостолическо напътствие *Verbum Domini* (30 септември 2010), 1: AAS 102 (2010), 682.

за приемането на тайнството (Евхаристия), където словото достига максималната си ефикасност.

175. Изучаването на Свещените книги трябва да бъде врата, отворена за всеки вярващ.¹³⁶ От съществено значение е откровеното слово радикално да обогати нашия катехизис и всичките наши усилия по предаването на вярата¹³⁷. Евангелизацията изисква близост с Божието слово, което е призив към диоцезите, енориите и католическите асоциации да осигурят възможност за сериозно и постоянно изучаване на Библията, като поощрява молитвеното четене - индивидуално и общностно.¹³⁸ Ние не търсим Бог на сяпало, нито очакваме Той пръв да ни заговори, защото „Бог вече е говорил и няма нищо друго, което ние трябва да знаем и което да не ни е било откровено“¹³⁹. Нека почерпим от най-прекрасното съкровище на откровеното слово.

¹³⁶ Сrv. *Параграф* 11.

¹³⁷ Сrv. Втори Ватикански Вселенски събор, Догматическа конституция за Божественото откровение *Dei Verbum*, 21-22.

¹³⁸ Сrv. Бенедикт XVI, Постсинодално Апостолическо напътствие *Verbum Domini* (30 септември 2010), 86-87: AAS 102 (2010), 757-760.

¹³⁹ Бенедикт XVI, Обръщение пред Първата Генерална ансамбля на Синода на епископите (8 октомври 2012): AAS 104 (2012), 896.